

สารบัญ

	หน้า
คำนำ	ก-ก
รายการภาพประกอบ	ฅ
รายการตารางประกอบ	ณ
บทนำ	ด
ความสำคัญของเนื้อหาวิชา	ด
วัตถุประสงค์	ด
ขอบเขตของการศึกษา	ด
ประโยชน์ที่นักศึกษาจะได้รับ	ด
วิธีการเรียนเรียงตำรา	ด
ตอนที่ 1 ประวัติศาสตร์เศรษฐกิจสมัยสุโขทัย	1
บทที่ 1 สภาพการปกครองและสังคมของสุโขทัย	3
1.1 สภาพการปกครอง	3
1.2 ประชากรและสภาพสังคม	6
บทสรุป	12
คำถามท้ายบท	13
เชิงอรรถ	14
บทที่ 2 การประกอบอาชีพของราษฎรชาวสุโขทัย	15
2.1 การทำนา ทำสวน และทำไร่	15
2.2 การจับสัตว์น้ำ เลี้ยงสัตว์ และผสมพันธุ์สัตว์	21
2.3 การหาแร่ การขุดแร่ และร่อนแร่	22
2.4 การค้าขาย	24
2.4.1 การค้าภายใน	24
2.4.2 การค้ากับอาณาจักรใกล้เคียงและต่างประเทศ	25
2.4.3 นโยบายการค้าของผู้ปกครอง	34
2.5 งานช่างฝีมือ	36
2.4.3 นโยบายการค้าของผู้ปกครอง	34
2.5 งานช่างฝีมือ	36

	หน้า
บทสรุป	38
คำถามท้ายบท	39
เชิงอรรถ	40
บทที่ 3 ภาษีและเงินตรา	43
3.1 ภาษีและการเก็บภาษี	43
3.2 เงินตรา	44
3.2.1 เงินตราที่ใช้ในเมืองไทยก่อนสุโขทัย	44
3.2.2 เงินตราที่ใช้ในสมัยสุโขทัย	48
3.2.3 การผลิตเงินตรา	50
บทสรุป	52
คำถามท้ายบท	53
เชิงอรรถ	54
บรรณานุกรมตอนที่ 1	55
ตอนที่ 2 ประวัติศาสตร์เศรษฐกิจสมัยอยุธยา	59
บทที่ 1 อุดมการณ์ในการปกครองและบุคคลในสังคม	61
1.1 อุดมการณ์ในการปกครอง	61
1.2 บุคคลต่าง ๆ ในสังคม	63
บทสรุป	66
คำถามท้ายบท	67
เชิงอรรถ	68
บทที่ 2 ปัจจัยพื้นฐานในการประกอบอาชีพ : ที่ดินและแรงงาน	69
2.1 กรรมสิทธิ์ที่ดิน	69
2.2 ศักดินา	75
2.3 แรงงานไพร่	77
2.4 การคำนวณอัตราไพร่ในสังกัด	78
2.5 วิเคราะห์แรงงานไพร่	79
2.6 แรงงานทาส	83

	หน้า
บทสรุป	90
คำถามท้ายบท	91
เชิงอรรถ	92
บทที่ 3 การทำนา ทำสวน ทำไร่	95
3.1 การทำนา	95
3.1.1 ความอุดมสมบูรณ์ของที่ดิน	95
3.1.2 การจับจองที่ดินทำนา	97
3.1.3 แหล่งทำนา	99
3.1.4 พันธุ์ข้าวที่ปลูก	100
3.1.5 การไถนา การเพาะปลูก การเก็บเกี่ยว การนวดข้าว และการสีข้าว	101
3.1.6 นโยบายของผู้ปกครองในการทำนา	103
3.1.7 หน้าที่ที่ชาวนาพึงปฏิบัติต่อบ้านเมือง	111
3.2 การทำสวน ทำไร่	112
3.2.1 การจับจองที่ดินทำสวน ทำไร่	112
3.2.2 ประเภทของสวน-ไร่	112
3.2.3 ความสำคัญของพืชสวน พืชไร่บางประเภท	114
3.2.4 นโยบายการส่งเสริมการทำสวน-ทำไร่	120
บทสรุป	121
คำถามท้ายบท	122
เชิงอรรถ	123
บทที่ 4 การเลี้ยงสัตว์และการจับสัตว์น้ำ	129
4.1 การเลี้ยงสัตว์	129
4.1.1 การเลี้ยงโคและกระบือ	129
4.1.2 การเลี้ยงหมู	133
4.1.3 การเลี้ยงช้าง-ม้า	134
4.1.4 การเลี้ยงเป็ด-ไก่	135
4.1.5 การเลี้ยงแพะ-แกะ	135

	หน้า
4.1.6 การเลี้ยงนก	135
4.1.7 การเลี้ยงสุนัข-วिलาระ	136
4.2 นโยบายผู้ปกครองต่อสัตว์เลี้ยงบางประเภท	136
4.3 การจับสัตว์น้ำ	138
4.3.1 แหล่งจับสัตว์น้ำ	139
4.3.2 เครื่องมือในการจับปลา	139
4.3.3 สถานที่และเวลาที่ห้ามจับปลา	140
4.3.4 บริเวณจำหน่ายสัตว์น้ำ	141
บทสรุป	142
คำถามท้ายบท	143
เชิงอรรถ	144
บทที่ 5 ป่าไม้ เก็บของป่า ส่าสัตว์ และชุดแร้วหาแร้ว	147
5.1 ป่าไม้	147
5.1.1 ประเภทของไม้และประโยชน์	147
5.1.2 ย่านจำหน่ายไม้	149
5.2 เก็บของป่า	150
5.3 ส่าสัตว์	153
5.4 นโยบายของผู้ปกครองอนุญาตต่อการทำป่าไม้ เก็บของป่าและส่าสัตว์	154
5.5 การชุดแร้วและหาแร้ว	154
บทสรุป	161
คำถามท้ายบท	162
เชิงอรรถ	163
บทที่ 6 การค้าขาย	167
6.1 การค้าขายภายในประเทศ	167
6.1.1 ศูนย์กลางการค้าขายภายใน	168
6.1.2 ตลาดที่พระนครศรีอยุธยา	170
6.1.3 ความสำคัญของตลาดในแง่กฎหมายบ้านเมือง	175

	หน้า
6.1.4 การซื้อขายสินค้า	177
6.1.5 อำนาจและหน้าที่ของเจ้าหน้าที่ดูแลการซื้อขายในตลาด	178
6.1.6 ลักษณะวิธีทำการค้าของอยุธยาที่กฎหมายรับรอง	179
6.1.7 จรรยาบรรณของพ่อค้าตามกฎหมาย	180
6.2 การค้ากับต่างประเทศ	181
6.2.1 การค้ากับต่างประเทศทางตะวันออก	181
6.2.2 การค้ากับประเทศยุโรปตะวันตก	186
6.2.3 วิธีการ แบบแผนและนโยบายการค้าของอยุธยา	194
บทสรุป	205
คำถามท้ายบท	207
เชิงอรรถ	208
บทที่ 7 การคลังของอาณาจักรอยุธยา	213
7.1 หน่วยงานที่รับผิดชอบ	213
7.2 แหล่งประเภทของรายได้ และวิธีการเก็บรายได้	215
7.2.1 จังกอบ	215
7.2.2 อากร	217
7.2.3 ส่วย	225
7.2.4 ค่าฤชา	231
7.2.5 เครื่องราชบรรณาการ	231
7.2.6 รายรับจร	231
7.2.7 ผลกำไรจากการค้าสำเภา	232
7.3 การทุจริตและบทลงโทษ	235
7.3.1 การทุจริต	235
7.3.2 การลงโทษ	237
7.3.3 การให้รางวัล	238
บทสรุป	240
คำถามท้ายบท	241

	หน้า
เชิงอรรถ	242
บรรณานุกรมตอนที่ 2	247
ตอนที่ 3 ประวัติศาสตร์เศรษฐกิจสมัยธนบุรี	253
บทที่ 1 ความเสียหายของบ้านเมืองภายหลังเสียกรุงแก่พม่า	255
บทที่ 2 ความพยายามของพระเจ้าตากสินในการช่วยราษฎรให้มีกินมีใช้	259
2.1 ทรงแจกจ่ายข้าวปลาอาหาร	259
2.2 ส่งเสริมทำนา และเพิ่มพูนแรงงาน	260
2.3 ส่งเสริมการค้า	261
2.3.1 การค้ากับประเทศทางเอเชีย	262
2.3.2 การค้ากับประเทศตะวันตก	264
บทที่ 3 การเงินและการคลังของอาณาจักร	267
บทสรุป	269
คำถามท้ายบท	270
เชิงอรรถ	271
บรรณานุกรมตอนที่ 3	273
ตอนที่ 4 ประวัติศาสตร์เศรษฐกิจสมัยรัตนโกสินทร์	277
บทที่ 1 สภาพการปกครองโดยสังเขป	279
บทสรุป	282
คำถามท้ายบท	283
เชิงอรรถ	284
บทที่ 2 ปัจจัยพื้นฐานในการประกอบอาชีพ : ที่ดินและแรงงาน	285
2.1 ที่ดิน	285
2.1.1 กรรมสิทธิ์ที่ดินในสมัยรัชกาลที่ 1-3	285
2.1.2 กรรมสิทธิ์ที่ดินในสมัยรัชกาลที่ 4	287
2.1.3 กรรมสิทธิ์ที่ดินในสมัยรัชกาลที่ 5	289
2.1.4 กรรมสิทธิ์ที่ดินในสมัยรัชกาลที่ 6	292
2.1.5 กรรมสิทธิ์ที่ดินในสมัยรัชกาลที่ 7	295

	หน้า
2.2 รายงาน	297
2.2.1 รายงานไฟร์	297
2.2.2 รายงานทาส	305
บทสรุป	308
คำถามท้ายบท	311
เชิงอรรถ	312
บทที่ 3 การทำนา	315
3.1 สภาพภูมิประเทศ : พื้นดินและแม่น้ำ	315
3.2 การทำนาของชาวนาสสมัยรัตนโกสินทร์ (ตอนต้น)	318
3.2.1 การจับจองที่ดิน ทำนาและการรังวัดนา	318
3.2.2 แหล่งทำนา	321
3.2.3 พันธุ์ข้าว	322
3.2.4 วิธีการทำนา	324
3.2.5 นโยบายผู้ปกครองในการส่งเสริมการทำนา	324
3.3 การทำนาและการส่งเสริมชาวนาในสมัยรัชกาลที่ 4, 5 และ 6	329
3.3.1 การทำนาและการส่งเสริมชาวนาในสมัยรัชกาลที่ 4	329
3.3.2 การทำนาและการส่งเสริมชาวนาในสมัยรัชกาลที่ 5	336
3.3.3 การดำเนินนโยบายทางด้านการทำนาในสมัยรัชกาลที่ 6	353
บทสรุป	369
คำถามท้ายบท	371
เชิงอรรถ	372
บทที่ 4 การทำสวน-ทำไร่	379
4.1 การทำสวน	379
4.1.1 สวนผลไม้-หมากพลู	379
4.1.2 สวนผัก	385
4.1.3 นโยบายของรัฐบาลต่อการทำสวน	386
4.2 การทำไร่	389
4.2.1 การทำไร่อ้อย	389

	หน้า
4.2.2 การทำไร่อฟริกไทย	393
4.2.3 การทำไร่อยาสูบ	395
4.2.4 การทำไร่อฝ้าย	400
4.2.5 การทำไร่อป่าน	403
บทสรุป	404
คำถามท้ายบท	406
เชิงอรรถ	407
บทที่ 5 การเลี้ยงสัตว์และการจับสัตว์น้ำ	413
5.1 การเลี้ยงสัตว์	413
5.1.1 การเลี้ยงโค-กระบือ	413
5.1.2 การเลี้ยงช้าง-ม้า	418
5.1.3 การเลี้ยงเป็ด-ไก่-สุกร	418
5.1.4 การเลี้ยงไหม	419
5.1.5 การเลี้ยงคว้ง	420
5.2 การจับสัตว์น้ำ	420
5.2.1 ประเภทของสัตว์น้ำจืด	421
5.2.2 เครื่องมือและวิธีจับสัตว์น้ำจืด	422
5.2.3 การจับสัตว์น้ำเค็ม	422
5.2.4 เครื่องมือจับสัตว์น้ำเค็ม	423
5.2.5 การจับสัตว์น้ำเค็มในสมัยรัชกาลที่ 5 (โดยเฉพาะที่เมืองจันทบุรี)	424
5.3 นโยบายของผู้ปกครองในการจับสัตว์น้ำ	425
บทสรุป	432
คำถามท้ายบท	433
เชิงอรรถ	434
บทที่ 6 ป่าไม้ เก็บของป่า และล่าสัตว์	437
6.1 ป่าไม้	437
6.1.1 การประกอบอาชีพตัดไม้ (ในภาคเหนือ)	438

	หน้า
6.1.2 การประกอบอาชีพตัดไม้ในเขตกาญจนบุรี	439
6.1.3 ความสำคัญของป่าสัก	440
6.1.4 รัฐบาลในรัชกาลที่ 5 กับการจัดการป่าไม้สัก	442
6.2 การเก็บของป่า	449
6.2.1 การหาไม้กฤษณา	450
6.2.2 การหาไม้ฝาง	450
6.2.3 การเก็บผลกระวาน	451
6.2.4 การเก็บผลเร็ว	451
6.2.5 การทำน้ำรัก	452
6.2.6 การทำรัง	452
6.2.7 ครั่ง	453
6.2.8 มูลค้างคาว	453
6.2.9 การทำรังนก	453
6.3 การล่าสัตว์	455
6.3.1 การล่าช้าง	456
6.3.2 เสือ	457
6.3.3 แรด	457
6.3.4 หมู	457
6.3.5 เม่น	457
6.3.6 กวาง	457
6.3.7 ชะมด	457
6.3.8 นาก	457
6.3.9 นกกระเต็น	457
6.3.10 จรเข้	458
6.3.11 กูเหลือม	458
6.3.12 นกชน	458
6.3.13 กระเจง	459

	หน้า
บทสรุป	460
คำถามท้ายบท	461
เชิงอรรถ	462
บทที่ 7 การทำเหมืองแร่	465
7.1 ประเภทของแร่ธาตุ	465
7.2 ความสำคัญของแร่ธาตุบางประเภท : ดีบุก	469
7.2.1 การหาแร่ดีบุก	469
7.2.2 ผู้ทำเหมืองแร่	470
7.2.3 ความเจริญเติบโตของการผลิตดีบุก	471
7.2.4 แรงงาน	472
7.2.5 ผลประโยชน์ที่ทางการได้รับ	473
7.3 การทำเหมืองแร่ในสมัยรัชกาลที่ 5 ก่อนและภายหลัง การตั้งกรมราชโลหกิจและภูมิวิทยา (พ.ศ. 2434)	475
7.3.1 การขออนุญาตทำเหมืองแร่	475
7.3.2 การตรวจหาแหล่งแร่	477
7.3.3 การทำเหมืองแร่ของคนไทย คนจีน และ ชาวต่างประเทศตะวันตก	478
7.3.4 ลักษณะการถลุงแร่	481
7.3.5 การเก็บค่าภาคหลวงดีบุก	481
7.4 นโยบายการส่งเสริมการทำเหมืองแร่ดีบุกของรัฐบาล ในสมัยรัชกาลที่ 5	482
7.4.1 การส่งเสริมทางด้านเงินทุน	482
7.4.2 ปัญหาเกี่ยวกับกรรมกรเหมืองแร่	483
7.4.3 การส่งเสริมให้นำเอาเทคนิคใหม่มาใช้ทำเหมืองแร่	484
7.4.4 การปรับปรุงการคมนาคม	485
บทสรุป	487
คำถามท้ายบท	488
เชิงอรรถ	489

	หน้า
บทที่ 8 การค้าขาย	493
8.1 การค้าขายภายใน	493
8.1.1 พ่อค้าจีนกับการค้าภายใน	493
8.1.2 การค้าขายภายในชุมชนภาคเหนือ	500
8.1.3 การค้าขายในหัวเมืองปักษ์ใต้สมัย รัชกาลที่ 5 (พ.ศ. 2433 - พ.ศ. 2434)	501
8.2 การค้ากับต่างประเทศ	504
8.2.1 หน่วยงานควบคุมการค้า	506
8.2.2 นโยบายการค้าต่างประเทศ	507
8.2.3 ผู้ประกอบการค้า	507
8.2.4 เรือที่ใช้ในการค้า	509
8.2.5 เจ้าหน้าที่ประจำเรือ	510
8.2.6 ภาษีการค้า	510
8.2.7 ประเทศที่ทำการค้า	516
บทสรุป	537
คำถามท้ายบท	539
เชิงอรรถ	540
บทที่ 9 การคลังของอาณาจักรไทยสมัยรัตนโกสินทร์	545
9.1 ประเภทของรายได้	545
9.1.1 ภาษีอากรต่าง ๆ	545
9.1.2 ผลประโยชน์ที่เรียกเก็บจากไพร่และชาวจีน	546
9.1.3 ฤชา	547
9.1.4 รายได้จากการค้าสำเภากับต่างประเทศ	547
9.2 หน่วยงานที่รับผิดชอบเก็บรายได้	547
9.3 การจัดเก็บผลประโยชน์ต่าง ๆ	548
9.3.1 การเก็บอากรค่านาและอากรสวน	549
9.3.2 การเก็บอากรค่าน้ำ	557
9.3.3 การเก็บภาษีฝิ่น	567

	หน้า
9.3.4 การเก็บภาษีอากรสมพัตสร	567
9.3.5 การเก็บภาษี ถั่ว งา ปลาทุ	568
9.3.6 การเก็บอากรมะพร้าว ภาษีน้ำมันมะพร้าว และภาษีผลมะพร้าว	569
9.3.7 การเก็บส่วยและเงินผูกปี้จิ้น	571
9.3.8 การเก็บค่าฤชา ค่าไถโทษ ค่าปรับ ค่าภาคหลวงมรดก ธิบราชบาท และ ค่าธรรมเนียมต่อเรือ	573
9.3.9 การเก็บผลประโยชน์จากการค้าต่างประเทศ	576
9.4 ปัญหาและการแก้ไขเปลี่ยนแปลงการคลังของไทยใน สมัยรัชกาลที่ 5	576
9.4.1 ปัญหา	576
9.4.2 การปฏิรูปภาษีอากร	582
บทสรุป	586
คำถามท้ายบท	587
เชิงอรรถ	588
บรรณานุกรมตอนที่ 4	593
อภิธานศัพท์	603

รายการภาพประกอบ

	หน้า
ภาพพระอิศวรเมืองกำแพงเพชร	19
ภาพจารึกบนฐานพระอิศวร เมืองกำแพงเพชร (ด้านหน้า)	20
ภาพจารึกบนฐานพระอิศวร เมืองกำแพงเพชร (ด้านหลัง)	20
ภาพเครื่องสังคโลก เดากุเรียงและที่บ้านเกาะน้อย จังหวัดสุโขทัย	28
ภาพเครื่องสังคโลก	29
ภาพราษฎรชาวสุโขทัยกำลังทำเครื่องปั้นดินเผา	30
ภาพเทพพนม	31
ภาพพลสิงห์	32
ภาพเงินฮ้อยและเงินลาด	46
ภาพเงินเจียงขนาดตั้งแต่หนึ่งตำลึงลงมา	47
ภาพเงินกำไลขนาดหนึ่งตำลึง	47
ภาพหอยเบี้ย	49
ภาพเงินพดด้วงกรุงสุโขทัย	51
ภาพคันไถ	102
ภาพสังฆราชปาลเลกัวซ์ประมุขแห่งมิชซังในเมืองไทยเมื่อ พ.ศ. 2381	316
ภาพพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวทรงเปิดงานการแสดงกลสิกรรมแลพานิชการ	348
ภาพควายยนต์คันแรก ๆ ของเมืองไทยที่ ม.ร.ว.สุวพรรณ นำมาใช้งาน	349
ภาพบริเวณงานแสดง “กลสิกรรมแลพานิชการ” ครั้งที่ 2 ในต้นรัชกาลที่ 6	352
ภาพซุงที่ล่องมาตามลำน้ำเริ่มอยู่ในความควบคุมตรวจตราของกรมป่าไม้	445
ภาพนกทำรังในถ้ำน้ำเกาะลังกาจิว	454
ภาพสำเภานาวาในสมัยรัชกาลที่ 3	509
ภาพเซอร์ เจมส์ บรู๊ก	528
ภาพเซอร์ จอห์น บาวริง	530

รายการตารางประกอบ

	หน้า
ตารางที่ 1 จำนวนเรือสำเภของไทย ที่ส่งไปค้าขายที่ญี่ปุ่นในสมัย สมเด็จพระนารายณ์มหาราช	184
ตารางที่ 2 เปรียบเทียบรายการสินค้าออกแต่ละสมัย	193
ตารางที่ 3 พิกัดอัตราค่าภาษีปากเรือ	511